

Козловська С.В., студентка 2 курсу,
група ФЕБ-151, факультет фінансово-економічний
Полковниченко С.О., к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет
e-mail:svetlanka.kozlovskaya@gmail.com

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Одним із головних завдань України на шляху побудови конкурентоспроможної економіки є посилення ролі малого підприємництва. Задоволення духовних і матеріальних потреб суспільства, раціональне і ефективне використання ресурсів, охорона навколишнього середовища суб'єктами малого бізнесу є основою створення високопродуктивної економіки.

Згідно з визначенням, наведеним у Господарському кодексі України, «підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку» [2].

На думку дослідників, мале підприємництво – це самостійна (за рахунок власних коштів) систематична інноваційна діяльність громадян-підприємців та малих підприємств на власний ризик з метою отримання підприємницького доходу (надприбутку) [1, с. 23].

Мале підприємництво є важливою складовою, одним із провідних елементів національної економіки, невід'ємною частиною конкурентного механізму ринкового господарювання. Його значення полягає у:

- насиченні ринку споживчими товарами, особливо в умовах дестабілізації економіки й обмеженості фінансових ресурсів;
- забезпеченні зайнятості трудових ресурсів і належної мотивації до високопродуктивної праці;
- створенні умов для розвитку новаторства, ініціативи, творчості і інтелектуальної особистості підприємця;
- сприянні ефективному використанню ресурсів та структурним змінам у системі господарювання; вирішенню проблеми реструктуризації економіки;
- створенні сприятливого середовища для здорової конкуренції.

Малі підприємства гнучкі, здатні пристосовуватись до мінливої ситуації, для них характерна швидка оборотність засобів і незначна кількість управлінського апарату. Досвід розвинутих країн показує, що значна частка їх ВВП припадає на мале підприємництво [4]. Продукція малих підприємств формує понад 50% ВВП країн «старої» Європи (Німеччина, Франція); понад 30 – 40% ВВП у країнах «нової» Європи (Чехія, Словаччина, Угорщина). У країнах з розвинутою ринковою економікою чисельність зайнятих у сфері малого підприємництва, як правило, перевищує 50% населення працездатного віку (країни ЄС), а подекуди, може наблизитись і до 80% (Японія) [5].

Проте в Україні, незважаючи на те, що частка суб'єктів малого підприємництва у загальній кількості суб'єктів господарювання у 2015 р. становила 99,2% (з них 96,8% – суб'єкти мікропідприємства), його розвиток й до сьогодні залишається на низькому рівні. У загальній кількості зайнятих працівників суб'єктів господарювання частка малого підприємництва складає 46,9%, а мікропідприємства – 35,2%, а в загальному обсязі реалізованої продукції – відповідно 23,7% і 12,0% [3]. Найбільш поширено мале підприємництво в торгівлі, будівництві, фінансовій діяльності та сфері послуг.

Використовуючи дані Державної служби статистики України, розглянемо ситуацію щодо діяльності суб'єктів малого підприємництва за основними показниками у 2010-2015 рр. (табл. 1). Як свідчать дані табл.1, кількість суб'єктів малого підприємництва (з урахуванням мікропідприємства) була нестабільною. Якщо протягом 2010-2012 рр. спостерігалось їх

зменшення, то з 2013 р. – ситуація покращилась, проте показника 2010 р. не було досягнуто. Причому ця тенденція характерна для фізичних осіб-підприємців, а кількість малих підприємств не має чітких тенденцій, спостерігаються постійні коливання (збільшившись у 2013 р. порівняно з попереднім роком, у 2014 р. знову почала падати, а у 2015 р. дещо зросла).

Таблиця 1

Основні показники діяльності суб'єктів малого та мікропідприємництва у 2010-2015 рр.

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Кількість суб'єктів господарювання, одиниць						
Суб'єкти малого підприємництва (з урахуванням мікропідприємництва), одиниць	2162004	1679902	1578879	1702201	1915046	1958385
малі підприємства, одиниць	357241	354283	344048	373809	324598	327814
фізичні особи-підприємці, одиниць	1804763	1325619	1234831	1328392	1590448	1630571
Суб'єкти мікропідприємництва, одиниць	2093688	1608819	1510776	1637180	1859887	1910830
мікропідприємства, одиниць	300445	295815	286461	318477	278922	284241
фізичні особи-підприємці, одиниць	1793243	1313004	1224315	1318703	1580965	1626589
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб						
Суб'єкти малого підприємництва (з урахуванням мікропідприємництва), тис. осіб	4958,6	4442,0	4285,2	4291,2	4115,2	3838,7
малі підприємства, тис. осіб	2164,6	2091,5	2051,3	2010,7	1686,9	1576,4
фізичні особи-підприємці, тис. осіб	2794,0	2350,5	2233,9	2280,5	2428,3	2262,3
Суб'єкти мікропідприємництва, тис. осіб	3540,7	3030,4	2851,0	2915,1	2976,9	2878,6
мікропідприємства, тис. осіб	832,6	788,9	788,2	795,3	723,5	691,4
фізичні особи-підприємці, тис. осіб	2708,1	2241,5	2062,8	2119,8	2253,4	2187,2
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг)						
Суб'єкти малого підприємництва (з урахуванням мікропідприємництва), млн.грн	779197,8	807777,0	916287,2	933717,7	981300,1	1318974,1
малі підприємства, млн грн	568267,1	607782,4	672653,4	670258,5	705000,5	937112,8
фізичні особи-підприємці, млн грн	210930,7	199994,6	243633,8	263459,2	276299,6	381861,3
Суб'єкти мікропідприємництва, млн грн	371958,4	371496,9	438100,3	460657,4	486635,3	665725,8
мікропідприємства, млн грн	181903,1	189799,1	212651,2	216111,4	230729,3	307450,0
фізичні особи-підприємці, млн грн	190055,3	181697,8	225449,1	244546,0	255906,0	358275,8

Джерело: складено за даними [3]

Щодо кількості зайнятих працівників у сфері діяльності малого підприємництва (як в цілому, так і фізичних осіб-підприємців), вона постійно змінюється, а чіткі тенденції за досліджуваний період не простежуються. Водночас кількість зайнятих на малих підприємствах із року в рік зменшується.

Слід відзначити тенденцію до збільшення обсягу реалізованої продукції суб'єктами малого підприємництва у вартісній формі, що позитивно впливає на розвиток підприємства, незважаючи на нестабільну економічну ситуацію в країні, а саме знецінення національної грошової одиниці та інфляційні процеси.

Серед причин, які перешкоджають розвитку малого підприємництва в Україні, вчені називають недосконалі закони і правила, що часто змінюються; надмірні податки; вузькість джерел фінансування; нерівні можливості в конкуренції з великим бізнесом; нерозвиненість інфраструктури (банки, зв'язок, інформація і т. д.); професійна невідповідність самих підприємців і т. д. [5].

Особливу функцію в діяльності підприємницьких структур виконує держава та її відповідні органи. У Господарському кодексі зазначено, що «здійснення підприємницької діяльності забороняється органам державної влади та органам місцевого самоврядування» [2]. Центральні органи влади повинні формувати стабільну і прогнозовану макроекономічну ситуацію в країні; прийняти законодавчу базу, яка стимулює розвиток малого

підприємництва; забезпечувати фінансування загальнонаціональних програм розвитку малого бізнесу і т.п. Місцева влада концентрується на розвитку інфраструктури; на підтримці пріоритетних галузей малого бізнесу; створенні сприятливого підприємницького клімату; забезпеченні доступу малого підприємництва до тендерів, що проводяться місцевою владою, та ін.

На даний момент проведені у державі реформи дали змогу Україні піднятися в рейтингу легкості ведення бізнесу «Doing Business – 2017» на 80 позицію серед 190 країн віту (наприклад, у рейтингу «Doing Business – 2014» – 112 позиція). Проте в нормативно-правовій базі, що регулює розвиток бізнес-середовища в Україні, все ще залишається багато проблем. Легкості ведення бізнесу не сприяють процедури з вирішення неплатоспроможності; отримання дозволів на будівництво; реєстрації власності; отримання кредитів; оподаткування; міжнародної торгівлі [6].

Держава повинна стимулювати розвиток малого підприємництва в країні. Для цього потрібно привести чинні нормативно-правові акти місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування у відповідність до принципів державної регуляторної політики; забезпечити належний рівень підготовки та перепідготовки кадрів для заняття бізнесом; вжити заходів для розвитку малого підприємництва у сільській місцевості; забезпечити малих підприємців доступом до необхідної інформації; розробити механізми фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва, що здійснюють інноваційну діяльність, стимулювати регіональну співпрацю між секторами великого і малого підприємництва, зокрема у сфері інновацій.

Малі підприємства – це основа економіки більшості розвинених країн. Вони є ключовим джерелом робочих місць і благодатним ґрунтом для бізнесових ідей. Україна за багатьма показниками відстає від країн з розвинутою економікою. Тому держава повинна створити сприятливі умови для розвитку малого підприємництва, стимулювати суб'єктів підприємництва та контролювати діяльність згідно законодавства країни.

Список використаних джерел:

1. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З.С. Варналій. К.: Знання, 2001. – 277 с.
2. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.
3. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва. Статистичний збірник. 2015. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 485 с.
4. Красноручський О.О. Проблеми та перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні // О.О.Красноручський, Н.М.Колпаченко, О.В.Смігунова // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2016. – Вип. 172. – С. 54-62.
5. Папп В.В. Сучасний стан і тенденції розвитку малого підприємництва в Україні / В.В.Папп // Бізнес інфлорм. – 2013. – №6. – С.160-164.
6. Рейтинг Doing Business 2017: чи є привід для гордості ? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hvylyya.net/analytics/economics/rejting-doing-business-2017-chi-ye-privid-dlya-gordosti.html>

Бібліографічний опис:

Козловська С.М. Сучасні тенденції розвитку малого підприємництва в Україні / С.М.Козловська, С.О.Полковниченко // «Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти»: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів і молодих учених (м. Чернігів, 23 грудня 2016 року) / Черніг. нац. технол. ун-т. – Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2016. – 566 с. – С.49-51.